

JÖVŐKÉPESSÉG – KONCEPCIÓK ÉS KONTEXTUSOK

A Jövőképesség Kutatóközpont első műhelykonferenciája

2017.05.05

9.00 – 15.00

Helyszín: A 38 HAJÓ

Program

9.00 – 9.30 **Érkezés, regisztráció**

9.30 – 9.40 **Megnyitó, bevezető gondolatok – Csák János**

9.40 – 12.30 **I. Plenáris szekció – A jövőképeség koncepciója – előzmények, megközelítések, tényezők**

Szekcióelnök: Szántó Zoltán Oszkár

9.40 – 10.00	Ablonczy Bálint Jövőképeség-ideák a magyar eszmetörténetben
10.00 – 10.10	Korreferál: Kristóf Luca
10.15 – 10.35	Aczél Petra A jövőképeség-diskurzusok: A jövőképeség fogalmi-nyelvi-kulturális megközelítése
10.35 – 10.45	Korreferál: Török Csaba
10.50 – 11.10	Pillók Péter – György László A jövőképeség vizsgálatának szempontrendszere
11.10 – 11.20	Korreferál: Csák János
11.25 – 11.45	Szepesi Balázs Kik a jövőképeség kulcsszereplői?
11.45 – 11.55	Korreferál: Mike Károly
11.55 – 12.25	VITA, kérdések, válaszok

12.25 – 13.00 **Büféebéd**

13.00 – 15.00 **II. Plenáris szekció – A jövőképeség kontextusai – színterek, folyamatok, eljárások**

Szekcióelnök: Csák János

13.00 – 13.20	Gál Róbert Iván 40 az új 30
13.20 – 13.30	Korreferál: Bartus Tamás
13.35 – 13.55	Bakacsi Gyula Hálózatoké a jövő
13.55 – 14.05	Korreferál: Takács Károly

14.50 – 15.00 **Összegzés, záró gondolatok – Szántó Zoltán Oszkár**

AZ ELŐADÁSOK ABSZTRAKTJAI

9.40 – 10.10 Ablonczy Bálint:

Jövőképesség-ideák a magyar eszmetörténetben

Korreferál: Kristóf Luca

Gondolatból tett – három gondolkodó a magyar jövőképességről

Az elmúlt kétszáz év „magyar jövőképességi” stratégiák teljességre törekvő bemutatása a témával foglalkozó irodalom összetettsége, szerteágazása miatt lehetetlen. A parttalan szövegismertetés elkerülése miatt döntöttem úgy, hogy előadásomban három gondolkodó életművére összpontosítok majd. Széchenyi István, Bánffy Miklós és Szabó Zoltán egymás mellé állítása első látásra talán meghökkentőnek tűnhet, de eszméik hatása és eredetisége miatt mindhárman önmagukon túlmutató jelentőséggel bírnak. Munkásságuk tanulmányozása használható válaszokat adhat nemcsak a „mit”, de a „hogyan” kérdésére is. Széchenyi István, a szorongó nemzetteremtő

„Sokan azt gondolják: Magyarország – volt; én azt szeretném hinni: lesz” – így szól a Hitel befejezése, amely egyben Széchenyi István pályájának kulcsmondata is. Egyszerre érezhető ki belőle az optimizmus és a nemzet esetleges eltűnése miatti szorongás. Habár a mondatban is benne rejlő feszültség az egyéni életpályán tragédiához vezetett, a program mozgósítóerejét, eredményeit mind a mai napig látjuk, ha átsétálunk a Lánchídon, s utunkat a Magyar Tudományos Akadémia felé vesszük. Széchenyi a magyar polgári nemzetet megteremtő gigantikus életművének máig ható tanulsága, hogy egy ország gazdasági, műveltségi, közlekedési, demográfiai, stb. viszonyait reálisan bemutató, sok szempontból borúlátásra okot adó helyzetleírás miként fordítható át cselekvésbe, alkotó energiába. Egyben azt is megmutatja, miként alakíthatja akár egyetlen ember is a nemzeti közösség jövőjéről szóló diskurzust.

Bánffy Miklós, a reálpolitikus intézményépítő

Bánffy Miklós nemcsak kiváló író és tehetséges rajzoló, hanem egyik, ha nem a legkiemelkedőbb huszadik reálpolitikusunk is volt, aki világosan felismerte a nemzeti érdeket a folyton változó nemzetközi környezetben. „Nem szabad illúziók, csalóka remények után indulnunk. Keserű tapasztalatokon okulva és a tényleges erőviszonyokkal számolva a magyar külpolitikai vezetés az egyedül lehetséges reálpolitikai alapon áll” – mondta volt 1921. áprilisi külügyminiszteri székfoglaló beszédében. Nézeteinek súlyt ad, hogy a vázolt

eszmei alapról érte el a megcsonkított ország legnagyobb külpolitikai sikerét, a soproni népszavazást. Erdélybe való 1926-os visszatérése után pedig abból mutatott példát, miként lehet intézményeket, közösségeket építeni az egymással egyébként alig érintkező elitcsoportok hadrafogásával. Legyen szó kultúráról (Erdélyi Helikon), gazdaságról (Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület), egyházzal (Erdélyi Református Egyházkerület), Bánffy Miklós megtalálta a módját annak, hogy a politikai cselekvés lehetőségétől elzárva is tegyen az erdélyi magyar közösség jövőképességéért – ma úgy mondanánk, holisztikus szemlélettel.

Szabó Zoltán, a nemzetfogalom újragondolója

Ha alaptézisként elfogadjuk, hogy a magyar nemzeti közösség létezett-létezik, és annak jövőképességéről gondolkodunk, nem kerülhetjük meg Szabó Zoltán történelmi traumáink orvoslására gyógyírt kínáló gondolatait. A két világháború közötti kulturális élet elismert szociográfusa kor- és pályatársai nagy részével ellentétben mindig következetes antifasiszta és antikommunista volt. A két világháború között Magyarországon, majd angliai-franciaországi emigrációjában folyamatosan gondolkozott és írt a magyar nemzeti közösség önmeghatározásáról, lehetséges jövőjéről. Szabó Zoltán az elsők között fogalmazta meg, hogy magyar nemzet önmeghatározásban nem lehet területből, államból, vagy országból kiindulni, hiszen magyarság egyharmada más országokban él, ezért a magyar diaszpóranemzet. Amikor tehát a jövőképességről több évtizedes időhorizonton gondolkodunk, számba kell vennünk a határainkon kívül rekedt magyar közösségek helyzetét. De azon tömegek sorsát is, amelynek tagjai 1956 óta folyamatosan, a rendszerváltást követően is több hullámban Nyugaton telepedtek le, s leszármazottaik egy része immár nyelvtudás nélkül kötődnek, kötődnének a magyarsághoz. E probléma kezelésére, s egyben a hamarosan száz éves Trianon-traumánk egyik lehetséges meghaladására hívja fel a figyelmet Szabó Zoltán, amikor arról ír: „az ember nemcsak egy közösség fia, hanem egy táj szülötte is, egy sajátos és másutt a világon fel nem található fénytörés gyermeke.” Ebből következik, hogy ugyanaz a táj más számára is lehet haza – azaz a szülőföld és a közös emlékezet jogán a Kárpátokhoz, az Al-Dunához, a Székelyföldhöz, a Mezőséghez, Bereghez, Gömörhöz mindörökre közünk van. Akkor is, ha ezeket a területeket államjogilag száz éve elveszítettük.

10.15 – 10.45 Aczél Petra:

A jövőkéesség-diskurzusok: A jövőkéesség fogalmi-nyelvi-kulturális megközelítése

Korreferál: Török Csaba

A jövőkéesség fogalmi keletkezése nyelvhez és diskurzushoz kötött. A megnevezés gesztusa egyúttal a létrehozásé, így az interakcióba helyezése, a szimbolikus valóság alakításáé is. Vagyis a jövőkéesség fogalma és meghatározása narratívákat és diskurzust előhívó, látásmódot formáló kommunikatív aktus.

Milyen fogalomrendszerben válik értelmezhetővé a jövőkéesség? Hol és milyen diskurzusok, narratívák alapozhatják meg egy személy/entitás jövőkéességét, és melyek gátolhatják? Hogyan válhat a jövőkéesség diskurzusformáló tényezővé? Az előadás e kérdésekhez kapcsolódva három vonatkozást kíván feltárni. Egyrészt arra törekszik, hogy a jövőkéesség fogalmát hozzákapcsolja a szemantikailag közel esőkhöz (többek között: jövő-orientáció, jövő-biztosság, az optimizmus-pesszimizmus kognitív stratégiái, vízió, retorikus vízió/ future-orientation, -proof, -preemption) és rámutasson a jövőkéességgel korreláló egyéb skillekre, intelligenciákra, kompetenciákra. Célja ezzel, hogy a jövőkéességet elhelyezze egy (egyéni) mentális és egy (társadalmi) szociokulturális térképen. Másrészt célja, hogy felvesse, a jövőkéesség fogalmának létrejötte, leíró és értelmező funkciója miként hathat a már létező (nagy) narratívák átalakítására, új diskurzusok létrejöttére. Harmadrészt arra kíván rávilágítani, hogy melyek a társadalmi kommunikációban azok a paradoxonok, amelyekre a jövőkéesség fogalma-definíciója, magyarázó potenciálja kínálhat feloldást.

Az előadásban hangsúlyt kap a jövőhöz való viszonyt megalapozó nyelvi-kommunikatív viselkedés, a változások (problémák, kockázatok, konfliktusok, kihívások) aktív és proaktív kezelését meghatározó szimbolikus feltételek és társadalmi közegek tárgyalása.

10.50 – 11.20 **Pillók Péter – György László:**

A jövőképeség vizsgálatának szempontrendszere

Korreferál: **Csák János**

Előadásunkban felvázolunk egy olyan lehetséges keretrendszert, amelyen belül szándékaink szerint az összes többi módszertani és tematikus megközelítés, vizsgálandó kérdés egységes rendszerként kezelhető.

Megközelítésünk szerint egy ország jövőképességét négy alapvető tényező köré lehet csoportosítani:

1. tudás: azaz milyen tudásbeli és kognitív elemekre, mintázatokra van szükség és ezeket hogyan lehet megszerezni;
2. tárgyi adottságok: azaz mik azok a tárgyasult, épített környezeti tényezők tágran értelmezve (beleértve az IT infrastruktúrát és technológiát is), amelyek meghatározzák a jövőképeséget;
3. környezeti adottságok: azaz mik azok a természeti erőforrások, amelyek a jövőt dominálni fogják, és milyen dinamika látható ebben, továbbá hogyan áll ezekkel az országgal;
4. szociális adottságok: azaz milyen kulturális elemek, értékek képesek egy helyi-, országos- és világgözösséget összetartani, az előbbi három területet koordinálni.

Ezen négy tényező egyensúlya, ezek mennyisége és minősége határozza meg az életminőséget (quality of life), amely emelése egyes megközelítések szerint a társadalmi és gazdasági tevékenység fő célja lehet.

A négy vázolt terület szándékaink szerint kölcsönösen kizárják egymást, és együttesen kimerítő (MECE (Mutually exclusive and collectively exhaustive) keretrendszert adnak a további vizsgálódások számára. A későbbiekben lehet arról beszélni, hogy ezt a tudást hogyan, milyen módszertannal lehet megszerezni, azt követően pedig azt érdemes tisztázni, hogy pontosan mi áll a vizsgálandó középpontjában.

11.25 – 11.55 Szepesi Balázs:

Kik a jövőkéesség kulcsszereplői?

Korreferál: Mike Károly

Az előadás célja, hogy a Jövőkéesség Kutatóközpont további munkája számára koncepcionális keretet vázoljon fel, amely hozzájárul ahhoz, hogy könnyebben azonosítsuk és elemezzük a jövőkéesség kulcsszereplőit. Egy olyan elemzési keret kidolgozására törekszünk, amely segítségével

- feltárható kiken múlik egy társadalmi entitás (a továbbiakban közösség) jövőbeli sorsának alakulása
- elemezhető ezen kulcsszereplők helyzete, motivációja, cselekvése
- alkalmas a jövőkéességgel kapcsolatos állítások, javaslatok megfogalmazására.

A prezentáció a következő feladatokat tűzi maga elé:

- A társadalmi szervezetek működését, alakulását meghatározó szereplőkkel foglalkozó társadalomtudományos irodalom feltérképezése
- A kulcsszereplők jellemzőire, tevékenységére és annak kontextusára, motivációira, lehetőségeire vonatkozó koncepcionális keret felvázolása
- A koncepcionális keretre épülő elemzési program első verziójának kidolgozása és részleges kipróbálása

A jövőkéességen azt értjük, mennyire képes egy közösség kihasználni a számára megnyíló lehetőségeket, kezelni a felmerülő kockázatokat. Az ilyen változások (beleértve a jövőkéesség erősítését szolgáló lépéseket is) szereposztását szeretnénk jobban megérteni. Ennek érdekében egy többirányú szakirodalom áttekintés alapozza meg az előadást. Fő diszciplináris fókuszaink az intézményi közgazdaságtan és az analitikus politikai gazdaságtan, a gazdaságszociológia, a szervezetszociológia.

13.00 – 13.30 **Gál Róbert Iván, Radó Márta:**

40 az új 30

Korreferál: **Bartus Tamás**

A társadalom idősödésének leggyakrabban használt mérőszáma az időskori eltartási hányados, amelyet a következő módon számolunk:

$$\text{időskori eltartási hányados} = \frac{\text{65 évesek és az idősebbek száma}}{\text{20 és 64 év közöttiek száma}}$$

A hányados számlálója és nevezője egymástól függetlenül változik, a közvélekedés szerint mindkettő kedvezőtlen irányba. A számláló, vagyis az idősek száma nő, mert a halandósági mutatók gyors ütemben javulnak, magasabb életkorokban is. Bár mindenki elismeri, hogy ez a folyamat örvendetes, a fősodorhoz tartozó interpretáció szerint ez olyasmi, amit nem engedhetünk meg magunknak. Másodszor, az időskori eltartási hányados nevezője, vagyis az aktív korúak száma viszont a közelmúltbéli és jelenlegi alacsony termékenység következményeképp csökken. Az általánosan elfogadott következtetés szerint az idősödés megterheli, sőt, akár ellehetetleníti a közkiadási rendszert, lelassítja, vagy épp csökkenésbe fordítja a gazdasági növekedést – röviden, ez egy súlyosan negatív folyamat.

Vannak ennél optimistább vélemények is, melyek szerint a társadalom idősödése nem olyan súlyos probléma, mint ahogy gyakran hajlamosak vagyunk gondolni, és a védekezés a következmények ellen sem csak úgy képzelhető el, hogy mint társadalom nem öregszünk meg, vagyis, hogy nem áll le a népesség növekedése. A társadalom előregedése ugyanis elkerülhetetlen, a legnagyobb igyekezettel is csak elodázható, ugyanakkor a folyamat során megjelennek olyan elemek, amelyek részben automatikusan, részben sikeres közpolitikák alkalmazása, azaz egy ésszerű felkészülés esetén ellensúlyozzák a negatív következményeket. Nevezetesen, az eltartási hányados életszakasz határai nincsenek kőbe vésve (nem törvényszerű, hogy az emberek csak addig maradjanak munkaképesek, mint ma); a csökkenő termékenység pedig lehetőséget teremt a megtakarítások növelésére, ami pedig fenn tudja tartani a növekedést és ki tudja segíteni a közkiadási rendszert a demográfiai átmenet során. Kutatásunk ezt a két lehetőséget vizsgálja.

13.35 – 14.05 Bakacsi Gyula:

Hálózatoké a jövő

Korreferál: Takács Károly

Barabási skálafüggetlen elmélete a maga hálózat-modelljével és fogalomrendszerével teljesen új nézőpontot kínál a globális társadalmi-gazdasági (függési-hatalmi) viszonyainak értelmezéséhez. Ezen hálózatok emberi akarattól függetlenül skála-függetlenek (kevés csomópontból kontrolláltak), ami emberi választás kérdése, az csupán az, hogy melyik csomóponthoz csatlakozik. Barabási rámutat, hogy ezek a hálózatok robosztusak (a hálózatok sérüléseit önmaguk korrigálják), ezzel együtt a csomópontok szintjén sebezhetőek – a csomópontok meging(at)ása a hálózat összeomlását eredményez(het)i. Ami a jövőképeség szempontjából kritikus kérdés, az az, hogy mi az az alkalmassági vonzerő, amelynek elavulása a hálózat összeomlásához vezet, illetve mi az az új alkalmassági vonzerő, amely mentén skálafüggetlen mintázatba újra-szerveződik a hálózat (egyfelől meghatározza a hálózati szereplők kapcsolódását és másfelől csomóponttá emel szereplőket). A jövő hálózati mintázatáról kialakított jó sejtés esély kínál arra, hogy egy hálózati szereplő (Magyarország) a maga erőforrásainak, adottságainak, képességeinek, kompetenciáinak megfelelő pozíciót foglaljon el a hálózatban. Ugyanakkor a jövő vonzó centrumaihoz történő megkésett kapcsolódás, vagy rosszul értelmezett alkalmassági vonzerő mentén való meghaladott (téves vonzerejű) kapcsolódás ugyanakkor a lehetségesnél rosszabb, alulértékelt pozíciót eredményezhet. Az előadás illusztrációként felmutat néhány, a történelemben korábban jellemző hálózat-mintázatot és hipotéziseket, sejtéseket körvonalaz arról, hogy milyen alkalmassági vonzerő fog csomóponttá emelni szereplőket a jövő hálózati mintázataiban.